

KOZMA TAMÁS: INNOVÁCIÓ ÉS TANULÁS Tanítónak lenni

Kozma Tamás legújabb, immár 33. könyve most nyáron látott napvilágot *Innováció és tanulás* címmel, amelyben 2016 óta megjelent írásait adja közre.

A könyv mondanivalóját két fogalom köré lehet fogni, az egyik a szociális tanulás, a másik a társadalmi innováció. „A »szociális tanulás« fejezi ki leginkább, ami velünk, emberekkel történik életünk során és napjaink minden órájában.” (265.) Hangsúlyozza, hogy a könyv szemlélete túllép a pedagógia pszichológiai tanuláselméleti megközelítésén, helyette a tanulást mint közösségképző tevékenységet fogja föl (265.). A társadalmi innováció alatt azokat a problémamegoldásokat érti, amelyek alulról keletkeznek, mozgalmyszerűen terjednek, és adott feltételek között szűkebb-tágabb közösségekben terjednek el (265–266.). A társadalmi innováció tehát közösségi mozgalom, amelyet a társadalmi fejlődés motorjának lehet nevezni (266.). E két fogalom nyomán lett a könyv címe *Innováció és tanulás*.

A könyv hat fejezetbe rendezett, huszonhat önálló írásból áll, amelyek közül tizenhat folyóiratcikk, hat könyvfejezet és öt a könyvben először megjelent írás.

Az első fejezet címe megegyezik a könyv címével, és alcímeivel is jelzett gondolatmenete a társadalmi és közösségi innováció értelmezéseitől, a szociális tanuláson át az identitástudat és a közösségi tanulás kapcsolatáig ível.

A második fejezet, a *Tér, társadalom, iskola* címet viseli, és egy, az egyetem és a város kapcsolatát elemző esettanulmány mellett két recenziót foglal magába, a Pénzes János (2018) által szerkesztett Süli-Zakar István-életrajzról, valamint Niall Ferguson (2017) – később magyarul is megjelent – híres könyvéről (*The Square and the Tower*) írt elemzést. Kozma recenziói élményszámba mennek, mert messze nem ismertetőik, hanem a szerző gondolatainak kritikai továbbgondolásai, „Kozmás” értelmezései.

A *Reziliens közösségek – reziliens társadalom* című, harmadik fejezet négy írást ölel fel. Ezek közül az első, a fejezet címadó tanulmánya különösen figyelemreméltó. A kisvárosi középiskolák kutatásáról beszámoló írás tanulsága, hogy „a tanulóközösségek (települések, városok, régiók) [...] egymástól elkülönülten, mintegy »szintenként« szerveződnek ma Magyarországon [...] A térségenként és szintenként is elkülönülő helyi társadalmak közléte közt viszonylag kevés az átjárás, sőt mintha távolodnánk egymástól. [...] Az infokommunikációs forrada-

lommal nemcsak globalizálódik, hanem »lokalizálódik« is a társadalom.” (93.) Ez a helyi társadalmak identitástudatának és autonómiájának megerősödését hozza magával, és ez az autonómia – a szerző szerint – alakítja ki a társadalom rezilienciáját (95.). A második tanulmány (*Közösségi tanulás járvány idején*) a pedagógusok, tanulók, szülők, reagálását értelmezi a pandémia idején, rámutatva, hogy ez a helyzet számos innováció forrása lett. A fejezet írásai közül az utolsó, az *Oktatás és közjó* mintha nem igazán sikerült volna, s mintha itt a szerző elszakadna a kötet fő vonalától a közösségi tanulás gondolatától. (Persze lehet, hogy ez a recenziós közgazdasági elkötelezettségéből adódó vélemény.)

A negyedik fejezet a *Felsőoktatás* címet viseli – jóllehet három alfejezetéből csak egy szorosan felsőoktatási vonatkozású. Talán az egyik legérdekesebb, bár témájában a fejezetből kilógó írás a *Például Szingapúr*, ami a PISA-vizsgálat elemző bírálatát. A szerző megpróbál „középen maradni” értékelésében, de azért inkább a negatív bírálat felé csúszik, mintha megfélemlene a magyar eredmények kiemelkedően magas társadalmi egyenlőtlenségekre visszavezethető polarizáltságáról, ami – bár ezt lehet, hogy csak a recenziós képzelet így – alapvetően összefügg a reziliens közösségekről szóló tanulmány tanulságaival. A fejezet harmadik, a fejezet témájától szintén eltérő alfejezete az *OECD: a túlélő szervezet*, amely igen mélyreható kritikai elemzést adja az OECD-nek mint olyan szervezetnek, amelyik „elvesztette eredeti funkcióját, új társadalmi szükségletet keres, hogy azt betöltve tovább tudjon működni és életben maradjon” (159.).

Az *Oktatáskutatás* című ötödik fejezet, az utolsó fejezettel együtt a könyv legértékesebb, legizgalmasabb részei. Az ötödik fejezet négy tanulmánya közül három – a negyedik, a *Kórházpedagógia* című mintha nem ide illene – a nevelésszociológia és az abból kifejlődő oktatáskutatás értő és a szerző életművével megalapozott bemutatása, fejlődéselemzése. Hasonlóan kiemelkedően magas színvonalú az utolsó, *Emlékezés* című fejezet. Ez a fejezet az, amelyről a szerző azt írja az *Utószóban*, hogy „a könyv végére szándékosan válogattam olyan írásokat, amelyek lazábban kapcsolódnak a »tudományhoz«, és egyre inkább a szerző saját történetét mutatják be” (266.). Talán éppen ezért ez a könyv egyik legérdekesebb fejezete, amelyben a szerző életregényének egy-egy metszetét látjuk. Olyan írásokat olvashatunk itt, mint a *Hogyan letten szociológus?*, *Ha újra tanító lennék*, a nem létező *A jövő iskolája projekt*, a Kiss Árpádról szóló *Három találkozás*, a *Harminc év Educatio*, egy Ravasz Lászlóról szóló könyv kapcsán kibontakozó saját önémlékezés, és az *Educatio – Mérleg 2010–2014* számában megjelent írása, amely egy személyes fogantatású esszé. Mind-mind remekül megírt *oral history* szemelvény, amely amellet, hogy Kozma Tamás elmélyült társadalomismeretéről tanúskodik, kiváló írói vénáját is igazolja.

Kozma Tamás tanító, mint ennek az írásnak az alcíme kiemeli, utalva a könyv egyik remek írására: *Ha újra tanító lennék*. Széles értelemben vett tanító, aki a tanulást mint közösségképző tevékenységet értelmezi. Tanító, aki könyvével

közösséget teremt. Munkássága ahhoz a hazai neveléstudományi vonulathoz tartozik, annak a vonulatnak az egyik kiemelkedő képviselője, *doajenje*, amelyik a nevelést szociológiai oldalról közelíti, túllépve a pszichológiai megközelítésen, amelyben – mint írja – a tanulást „leszűkítjük az iskola világára, az iskolai történéseket pedig a tanár és a diákok viszonyára egyszerűsítjük” (265.). A tanulás messze több, mint a tanár-diák viszony, „helyette a tanulást mint közösségképző tevékenységet fogja föl, az egyén tanulása mögött pedig mindig valamilyen közösséget állít” (265.). A könyvet olvasva ennek a közösségnek lehetünk tagjai.

(Kozma Tamás: Innováció és tanulás. Budapest: Gondolat Kiadó, 2022, 288 o.)

Polónyi István

Csc, egyetemi tanár, Debreceni Egyetem